

ƏLİ BƏY AZƏRİ

HAL ARVAD

(hekayə)

Sarabəyim arvad xeyli vaxt idi ki, əri Hüseyxan kişidən bərk şübhələnirdi. Otuz ildən yuxarı olardı ki, bir yerdə yaşayırdılar. Can deyib can eşitməsələr də aralarında ciddi bir narazılıq olmamışdı. İndi birdən-birə niyə belə olmuşdu, Sarabəyim arvad baş açma bilmirdi. Yaşı altmışı adlasa da isti keçən payız havası xoşagəlməz bir qıvrıqlıq yaratmışdı ərində, odur ki, şübhə dolmuşdu ürəyinə. Hüseyxan kişi gah tullanıb tut ağacının budağından yapışır, meymun kimi yuxarı dartınıb, aşağı sallanır, gah da yeridiyi yerdə yerindən götürülür, uşağ kimi yüyürdü. Onun bu hərəkəti arvadını yaman narahat edirdi. Yaşının bu vaxtında belə hərəkətlər saçına-saqqalına yaraşırıdımı? Bir söz deyəndə də əhəmiyyət vermirdi, özünü eşitməməzliyə vururdu.

"Aman Allah! Kişi dəli olmasın ki?! Birdən qəlbinə cin girər, gözögörünməz qüvvələr toxunar, dar vaxtı vurğun vurur, tifağımız dağılar...", deyər düşünən Sarabəyim arvad günü-gündən için-için əriyir, daha çox narahat olmağa başlamışdı.

"Nə olsun ki, neçə vaxtdır kənddə belə şeylər olmur. Axı nə vaxtsa olub... Olub ki, yaşlılar, qocalar həmişə danışblar. Deməli, bilmədiyimiz, nə vaxtsa eşitdiyimiz hər şey ola bilər". Sarabəyim arvad elə hey düşünür, düşünür, amma bir qərara gələ bilmirdi.

Həmin gün hava yaman tutqun idi. Külək də əsirdi. Payıza xas olmayan tutqun boz

günlərdən biriydi. Heç kim belə havada evdən çölə çıxmaq istəməzdi, di gəl Hüseyxan kişi evdə qərar tuta bilmirdi, elə bil gicitkən üstə oturmuşdu. Gah gedib boş-boşuna həyəət-bacada fırlanırdı, gah da baltanı götürüb evin böyründə qalaqlanmış odundan soba boyda doğrayıb qışa tədərək görürdü.

-İndidən neynirsən bu odunları yarib? Sobamızı ki, hələ qalamırıq. - Şalını başına atıb ərinin dalınca çıxan Sarabəyim arvad etirazını bildirəndə odun yarmaqdan qızarıb pörtmüş Hüseyxan kişi də tərs cavab verdi:

-Havanı bilmək olmaz. Bir də gördün lap payızın ortasında qar qapını kəsdı, çalın-çar-paz elə çovğun gəldi ki, evdən eşiyə çıxma bilmədin. Heç belə macal vermədi əlini baltaya uzadasan... Onda neyləməliyik? Yorgana bürünüb oturmaliyıq? İndidən yarib yığram də... qoy, ehtiyatımız olsun.

Axşamtərəfi Sarabəyim arvadın başı nəyə qarışmışdısa, ayırd olanda baxdı ki, Hüseyxan kişi yenə yoxa çıxıb. Tez həyəətə düşüb həyəət-bacanı axtardı, odunluğa baxdı, həyətdən çıxıb məhəllənin tən ortasında, Ocaqquclu kişinin gör tutunun beş addımlığında yeddi ev üçün tikilmiş tənirə baş çəkdi, Hüseyxan kişini heç yerdə tapa bilmədi. Kənd adamlarının adətliydi, belə soyuq havada uşaqlar, mal-heyvanın qabağına çıxmış arvadlar, lap elə kişilər də daldalanmaq, soyuqdan, yağışdan, küləkdən qorunmaq üçün

təndirə toplaşdırlar.

"Bu kişi indicə buralardaydı, qəfildən hara yoxa çıxdı? Yağlı əppəy olub göylərə çəkilmədi ki? Belkə, qonşulardan kiməsə gedib? Yox. Bu ola bilməz. Hüseyyan kişi dəvri-qədimdən kiminsə evinə getməyi xoşlamaz. Eyhano, xeyirdə, şərdə, demiyənsən məcbur qalıb gedər. Olsa-olsa Mətinin damının üstünə çıxar, qonşulardan kiminlə işi olsa, ucadan səslenib çağırar, elə ordaca görüüb söhbət edərdi, suvarma, nobat, nə işi olsa, ordaca həll edib yoluna qoyardı. Bir də yaz-yay axşamları kişilər Kərimin evinin arxasına toplaşanda gedib onlara qoşulardı. Bir söz deməyə də, eldən qırağa qalmaq özünə sığışdırmazdı, qoy siz deyən olsun, deyib nə desəydilər razılaşardı, həcət aparmadı, cahlı sevməzdi", - Sarəbəyim arvad bunları ağlında ha vərə-vürd elədisə də bir şey çıxmadı.

"İndi heç axşam da deyil. Naxir çöldən qayıtmayıb ki, deyək mallara ot verir. Çox da pis havadır, külək də bir yandan tozu, torpağı süpürüb adamın gözünə soxur. Belə havada kimin nə işi var küçə-bacada?" Belə deyəndə hardansa ağlına gəldi ki, bir gedib tövləyə də baxsın... Havanın elə vaxtıydı ki, deyirdin indicə şəvink düşəcək, naxir örüşənd qayınacaq, xırda davar kəndin aralığına dolacaq. Bəş dəqiqənin içində ildırımlar çaxacaq, sel-su ələmi basacaq. Sarəbəyim arvad qaçdı tövlənin qapısını açmağa...

Qapını açıb içəriyə baxdı, içəri çox qaralıq gördükdü gözüne. Gözləri öyrəşməyə kimi orta dirəyin böyründə nəyisən hərəkət elədiyini səzdi. Gözlərini ovuşdurub diqqətə baxdı. Böyrünü dirəyə söykəmiş nə idisə canlıydı, hərəkət eləyirdi, adamımdı, heyvan idimi, bilinmirdi, saçınımi, yalmanımı üzünə dağıtmışdı, sifəti yaxşı görünmürdü. Xumar inəyin axuruna əllərini dirəməyi vəziyyətdə irəliləyirdi, sanki axura giro-cəkdi. Sarəbəyim arvad qəribə məxlüqə baxa-baxa mat qaldı; bu canlı nə idisə, ayırd edo bilmədi, nə adama oxşamırdı, nə inəyə, nə eşşəyə... Bu, nə olmuş olardı? Bir də diq-

qətlə baxanda örnü gördü. Hüseyyan kişi bu, adama-heyvana oxşamaz məxlüqə arxadan qucaqlayıb tutmaq istəyirdi, amma deyənsən, tuta bilmirdi, nəyidisə, çox vurnuxur, ələşir-di.

"Hüseyyan! - Birdən Sarəbəyimin dili açıldı, özündən asılı olmayaraq qeyri-ixtiyari ucadan səsləndi.

Sarəbəyimin qışqırtısına heyvana-adama oxşamaz dikəldi. Kelkanları sifətinə tökülmüşdü deyə, Sarəbəyim arvadın gözləri qaralıq əyrəşmə də sifətinə yaxşı görə bilmədi. Ona elə gəldi ki, məxlüqəni tanıyır, hardasa görüb, azacıq görünən sifətini nə vaxtisa, hardasa bir dəfə də görüb, çox tanış gəlirdi ona. Kiməsə oxşadırdı, çox oxşadırdı, amma ayırd edə bilmirdi kimə. İlk ağlına gələn cin oldu. Yaşlılar, xüsusən də nənəsi həmişə deyirdi ki, cin adamların gözünə tənidlərinin cildində görünür. Tez çölə çıxıb qışqırmaq istədi, ayağı yerindən tərənəmədi, elə bil yerə mıxlanmışdı, səsi də çıxmırdı ki, qışqırsın...

"Nə durub qoyun kimi gözlərini döyürsən? - Hüseyyan kişi arvadına çəmkirdi, orinin səsi onu fikirdən ayırdı.

Baxdı ki, Hüseyyanın əlləri həmin adama-heyvanaoxşamazın çiyinlərindən qabağa salınub uzun, Xumar inəyin məməllərinə oxşar uzun, yekə döşlərindən bərk-bərk tutub, sanki yuxarı dartmağa çalışır. Yanmışın döşləri necə də yekə və uzun idi, az qalardı çiyinlərindən küreyinin arxasına aşsın.

"Hüseyyan! - Sarəbəyimin səsi açıldı, qəflətən elə dilləndi ki, özü də öz səsindən eyməndi, qadın qışqıncılığı bədəninə gizləndi, ayaqdan başa onu bürüdü, örnü bu adama-heyvanaoxşamaz məxlüqəyə qışqandı. - Sən niyə onu elə bərk-bərk tutmusan?

"Bəs necə tutum? Eşitməmişəm ki, onu - bax ha, adın çəkmə, adın çəkən, əlimdən çıxıb uçub gedəcək - başqa cür tutmaq olmur...

"Bi-yə, başıma xeyir! Hüseyyan, bu odur?

"Hə..."

"Heç görməmişdim. - Sarəbəyim arvad sevincdənmi, maraqdanmi diqqətli baxmağa

başladı və istədi ki, yaxın gəlsin. - O uca da bilir? Bəs qanadları hamı?

"Yaxın gəlmə! Hürküdərsən.

"Hə..."

"Avam köpöyünqizi. Sənə deyirəm qaq evə, durub baxırsan hələ... Qara xucamın üstündəki iynəni çıxart, gətir.

"Budey üstümdə saplı iynə də var, sənə qaq da, isdiyirsen, çıxardım verim. - Sarəbəyim arvad əl atdı üstündəki iynəni çıxartmağa.

"Yooxxx... ay arvad, get mənim iynəni gətir. O iynəyə mollaya dua oxutdumuşam. Bunu - adın çəkmə ha - ancaq dualı iynə ilə tutmaq olar.

Sarəbəyim arvad dalı-dalı çölə çıxdı, gözü elə hal arvadda qalmışdı, yazıx neylisin, ilk dəfəydi qarşılaşdı, özü də doğmaca örnün qucağında.

"İndi Hüseyyan kişi onu tutub neyləyəcəkdi? Hər gün tövləni süpürdürcəkdi, yoxsa paltar-palazı yudurturacaqdı? Bəs gecə yatanda harda yatıracaqdılar? Birdən gecə durub hamısını boğardı, sonra da ucub gərdi... Yox, Hüseyyan kişi dünyagörmüş adamdır, dünyanın cikinə də bilir, bikiyə də... O, hal arvadı elə-bələ qucaqlayıb bərk-bərk tutmayıb, əlbət ki, bir fikri var. Ölmüş necə də ucuboludur! Qarın-qartası necə də ağağpaqdır, qaralıq tövlədə ağ maya süd kimi işiq saçır, adamın gözün qamaşdırır. Canı yanmasın, bir suyumda da Tamam arvadə oxşayır e..."

Sarəbəyim arvad bir istədi qışqırıb kəndə hərə salınsın, qorxdu ki, hal arvad hürkər, Hüseyyan onu saxlaya bilməz, kişinin ölindən çıxıb gedər. Kirişmiş evə girdi, Hüseyyanın qara xucasının yaxalığına sancılmış iynəni çıxartdı və yüyürk yerləş tövləyə qaıydı. Tövlənin qapısında orı ilə qarşılaşdı, başağı gəldiyindən az qaldı ki, toqquşsun.

"Ay kişi, bəs hal arvad hamı?

"Axmağın qızı, axmaq, görmürdün güclə saxlanmışam, vurnuxub öləmədən çıxmıq istəyirdi. Sən də bir saatə gedib gəlirdin. Məndə o qodur güc hardandı, çamış kimi güclü halı tutub saxlaya bilim..."

Hüseyyan kişi demiyənsən bir qüllab vurub belini tutdu və yere çömdü. Sarəbəyim arvad qamında bir ağrı hiss etdi, soldan sağa sancı onu doğrayırdı. "Yazıx Hüseyyan! Hal arvad necə güc gölubsə, kişinin belini səpdirib, ağrısı ində mənə çatdı", deyə örnə yazıq gəldi.

"Sənsən də özünü gücə salırsan... Nəyinə lazımdı hal arvadı tutmaq? Tutalım ki, tutub saxladın, neyləyəcəkdin?

"Tutub neyləyəcəkdimi? Sənə görə tuturdum dayna... Tuturdum ki, tavlani kürütdürəm, sənə köməy eləsin, köhrizdən suyunu qadınsın. Paltar-palazını yusun..."

Sarəbəyim arvad razılıq əlaməti olaraq başını tərptəldi.

"Bəs qorxmurdun ki, birdən erkəyi dalınca gəldi? Heç dəyisənə güc çətdir tutub saxlayasan, indi gör erkəyi nə gütdür... Basıb səni də, mənə də xurdxəşil edəcəkdin, qol-qabırğamızı sındıracaqdı.

"Ağzına gələni danışıma! Hal arvadın erkəyi olmur.

"Bi-yə, başıma xeyir. Bəs bu hardan doğub-törüyür?

"Mən nə bilim hardan doğub-törüyür? - Hüseyyan kişi elə çəmkirdi ki, Sarəbəyim arvad qorxusundan mısıdı, daha səsinə çıxartmadı. - Doğmur. Bunları Allah elə-bələ yaradıb..."

Hüseyyan kişi demisini çəkib ayağa qalxdı.

"Dur ayağa. - deyə arvadına təpəndi. - Nəbədə gördüklerini ağzından qaçırdasan ha... Haldı, cindi, bunların hər şeydən xəbəri olur, gecəyən gəlib yatdığımız yerdə hamımızı boğub gedər. Biz cəhənnəmə, yaşadığımız yaşamaşığı, gördüyümüzü görmüşük. Uşaqlar yazıqdır.

Bir həftədən sonra bütün kənd Hüseyyan kişinin hal arvad tutmasından, tavlani kürütməsindən, köhrizdən su dağıtdırmasından, paltar-palaz yudurtmasından danışırdı. Bu sirs Sarəbəyim arvadın kildirdi ağzından necə çıxıb yayılmışdı, bir sirs-xuda idi.

Elə Hüseyyan kişi də buna mat qalmışdı.